

Література:

1. Айзенк Г. Как измерить личность / Айзенк Ганс, Вильсон Геленн. – М., 2000. – 284 с.
2. Байбаков А.М. Воспитание толерантности у старшего подростка в условиях взаимодействия малых групп: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Байбаков Александр Михайлович. – Волгоград, 2003. – 150 с.
3. Канишевська Л.В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: [монографія] / Любов Вікторівна Канишевська. – К.: ХмЦНП, 2011. – 368 с.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма / Аэлига Капитоновна Маркова. – М., 1996. – 308 с.
5. Поздняков А.В. Педагогические условия формирования социальной зрелости старшеклассников: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Поздняков Алексей Викторович. – Курск, 2002. – 251 с.

Канишевская Л. В.

**ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ
СТАРШЕКЛАССНИКОВ ШКОЛ-ИНТЕРНАТОВ**

Статья посвящена вопросам воспитания социальной зрелости старшеклассников общеобразовательных школ-интернатов. Уточнены сущность и структура феномена «социальная зрелость», обоснованы критерии, показатели и уровни воспитанности социальной зрелости старшеклассников общеобразовательных школ-интернатов, теоретически обоснованы и апробированы педагогические условия, обеспечивающие эффективность воспитания социальной зрелости старшеклассников школ-интернатов в позаурочной деятельности.

Ключевые слова: социальная зрелость, воспитание социальной зрелости, общеобразовательная школа-интернат, педагогические условия, старшеклассники, внеурочная деятельность.

Kanishevska L.V/

THE RESEARCH OF BOARDING SCHOOL SENIOR PUPILS' SOCIAL MATURITY DEVELOPMENT

The article is devoted to the comprehensive boarding school senior pupils' social maturity development. The essence and structure of the phenomenon «social maturity» are clarified; the criteria, indicators and levels of comprehensive boarding school senior pupils' social maturity education are substantiated; the effectiveness of pedagogical conditions of boarding school senior pupils' social maturity development in extracurricular activities is theoretically substantiated and experimentally verified.

Key words: social maturity, social maturity education, boarding school, pedagogical conditions, senior pupils, off-hour activities.

УДК 373.2.015.31:316.614.5

Алеко О.А.*

**РОДИНА – ПРОВІДНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ФОРМУВАННЯ
ПЕРВИННОГО СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У статті подається теоретичне обґрунтування значущості родини як первинного та провідного соціалізуючого осередку дитини, важливість сім'ї у формуванні первинного соціального досвіду. Піднімаються актуальні питання формування первинного соціального досвіду дошкільників у родині.

Ключові слова: соціальний досвід, соціалізація особистості, соціальний розвиток, дитина дошкільного віку, родина.

* © Алеко О.А.*

Проблеми дитини і дитинства взагалі турбували видатних науковців, філософів, педагогів з давніх часів. З кожним роком статус дитинства в нашій країні зміцнюється, сучасне суспільство виявляє підвищену увагу до дитини, до процесу її соціалізації, про що свідчить поява нових нормативно-правових документів – Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, Національної програми виховання дітей і учнівської молоді в Україні, законів «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», оновленого Базового компоненту дошкільної освіти, Базової програми розвитку дітей дошкільного віку «Я – у світі».

Формування у дітей соціального досвіду є одним з основних виховних завдань, які відображено в Базовому компоненті дошкільної освіти. Соціальний досвід – це джерело саморуху особистості. На думку багатьох науковців і зокрема професора О. Кононко, соціалізація в її сутнісній характеристиці є набуттям дитиною в ході виховання, навчання та власної діяльності соціального досвіду.

Накопичення соціального досвіду в дитини відбувається одночасно в декількох соціальних інститутах, серед яких першочергове місце, на нашу думку, займають родина і дошкільний освітній заклад.

Аналіз філософських, педагогічних, соціально-педагогічних, соціологічних, психологічних, культурологічних досліджень свідчить про зростаючий інтерес науковців до проблеми соціалізації дітей дошкільного віку. Сучасна наука розглядає соціалізаційні процеси в дитинстві у філософському напрямку (С. Батенін, Г. Батищев, Б. Герщунський, Я. Глинський, М. Каган, В. Орлов, В. Шепель); соціально-педагогічному (Н. Гавриш, Н. Головіна, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, О. Караман, С. Курінна, М. Лукашевич, А. Мудрик, Р. Пріма, І. Рогальська, О. Савченко, С. Савченко, С. Семчук, В. Сухомлинський, Л. Міщик, С. Харченко та ін.).

Висвітленню ролі сім'ї як осередку виховання і соціалізації зростаючої особистості присвятили свої праці Г. Авдіянц, М. Аккерман, М. Бикова, Т. Глухова, С. Голод, А. Даник, Н. Захарова, З. Кісарчук, О. Кляпець, О. Кононко, В. Кравець, Т. Кравченко, Б. Ковбас, В. Костів, Т. Крюкова, В. Семиченко, В. Солонников, В. Столін, Н. Уманець та ін.

Підвищується інтерес дослідників і до проблем формування соціального досвіду у зростаючого покоління (А. Іванова, О. Малахова, Г. Марчук, С. Онощенко, А. Поліщук, І. Ющенко та ін.).

Мета статті – надати теоретичне обґрунтування значущості родини як первинного соціалізуючого осередку, в якому відбувається формування та накопичення дитиною первинного соціального досвіду.

Особистість дитини з раннього дитинства підпадає під вплив різних факторів соціалізації. Провідні науковці (Н. Голованова, І. Зверева, А. Капська, Н. Лукашевич, А. Мудрик та ін.) їх умовно поділяють на такі групи: мегафактори (космос, планета, світове співтовариство); макрофактори (етнос, країна, держав); мікрофактори (родина, заклади навчання та виховання, осередок ровесників). Найважливішими для дошкільників залишаються фактори мікрорівня, до яких належать інститути соціалізації, з якими дитина безпосередньо взаємодіє: сім'я, дошкільний заклад, дитяча спільнота.

Сім'я, за твердженням О. Кононко, – не тільки перший, а й найголовніший, незамінний інститут соціалізації дитини перших років життя.

Родина є першоосною суспільства, соціумом, де найбільшою мірою виявляються індивідуальні особливості кожного із батьків, їхніх дітей, реалізуються природні потреби, формуються мотиви поведінки як критерії розвитку особистості, відбуваються самопізнання, самоактуалізація та соціалізація її членів.

У працях видатних педагогів, лікарів, просвітників минулого обґрунтовуються положення стосовно провідної ролі родини у соціальному, пізнавальному, естетичному та фізичному розвитку дитини, залученні її до загальнолюдських цінностей (Я. Коменський, П. Лесгафт, А. Макаренко, О. Одоевський, Й. Песталоцці, С. Русова, Ж. Руссо, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський та ін.).

Інтерес для нашого дослідження має педагогічна теорія Я. Коменського. Висловлені педагогом ідеї про сімейне виховання не втратили своєї актуальності і в наші дні. На думку видатного педагога, вдома діти повинні вдаватися до трьох вправ: 1) віра у благочестя; 2) добрі устої; 3) знання мов і наук. Батькам необхідно показувати добрий приклад, приєднуючи до цього своєчасні і розумні настанови. Успіх у вихованні, на його думку, можливий лише за правильного педагогічного керівництва дорослих. Без дорослих дитині важко увійти до світу понять, почуттів, діяльності. Провідна роль відводиться батькам і вихователям. Оскільки починається виховання в сім'ї, саме батьки є першими педагогами і вихователями дитини [3].

Про сімейне виховання, емоційне за своїм характером, висловлював прогресивні думки Й. Песталоцці. Вважаючи «ідеальним» саме домашнє виховання, у своїх школах-притуках для бідних дітей він використовував систему виховання, максимально наближену до сімейної.

Й. Песталоцці доводить, що елементарне виховання починається від народження, з моменту отримання людиною «відчуттів і сприймань». «Мати дає своїм дітям першу фізичну їжу, вона ж призначена давати їм і першу духовну». При цьому мати повинна керуватися педагогічними знаннями. Сім'ю педагог іменував святилищем храму моральної природи людини [там само].

Значення сім'ї в розвитку особистості дитини підтверджує у своїх публікаціях Л. Толстой. За його переконанням, виховуючи дітей, потрібно передусім виховувати себе. Якщо батько і мати одягаються, їдять, сплять і працюють, і вчаться, то і діти робитимуть те ж. Л. Толстой радить батькам нічого не приховувати від дітей зі свого життя, тільки завдяки щирості в стосунках заслуговується довіра дитини.

П. Лесгафт вважає, що таємниця сімейного виховання в тому і полягає, щоб дати дитині можливість самій розвиватися, робити все самій; слід ставитися до дитини з першого дня появи її на світло як до Людини, з повним визнанням її особи і недоторканості цієї особи. На його думку, тільки в сімейному періоді життя дитина вчиться міркувати.

Пізніше питання сімейного виховання були широко представлені в працях вітчизняних педагогів А. Макаренка, В. Сухомлинського. Перший говорить про сім'ю як природний людський колектив, що відповідає за виховання дитини. В успіху сімейного виховання, за твердженням А. Макаренка, вирішальним є активне, постійне, цілком свідоме виконання батьками громадянського обов'язку. Особливу перевагу він надавав батьківському авторитету, його розумності і доцільності [3].

Виховання в родині В. Сухомлинський порівнював із вдячною і складною роботою, єдиною для всіх і в той же час своєрідною і неповторною в кожній родині. Видатний педагог зауважував: «Гармонійна особистість народжується материнською і батьківською мудрістю, багатовіковим досвідом і культурою народу, які передаються від покоління до покоління». Педагог настійно рекомендував навчати майбутніх батьків і матерів у спеціальних батьківських школах (батьківська педагогіка). Сімейний колектив, де дитину вводять у світ зрілості і мудрості старших, - це основа формування дитячого мислення, яку не може замінити в цьому віці ніхто [там само].

С. Русова визнавала період дошкільного дитинства вирішальним періодом у становленні дитини як соціальної істоти. Вона наголошувала на тому, що саме сім'я забезпечує розумовий, фізичний, емоційний та духовний розвиток дитини. Софія

Русова надавала великого значення батьківському укладу, способу життя всіх членів родини, які є для дитини першими соціальними педагогами. Звертала увагу на велику силу взірця тих людей, кого дитина любить, хто турбується, плаєкає її [5, с. 66].

Процес формування та розвитку особистості починається від моменту народження, і родині тут належить пріоритетне місце, адже вона є першим вихователем дитини і середовищем передачі духовного багатства, культурних традицій, формування ціннісних орієнтацій, практичних умінь і навичок. При цьому провідними чинниками є не стільки спеціально організовані дії, скільки моральна атмосфера, що панує в родині, спосіб внутрішньосімейного життя та його стиль.

Виховання в родині передбачає постійне й активне спілкування дитини з батьками. Найближчих і найулюбленіших людей - батька й матір - дитина вважає найсправедливішими та найкращими. Природні доброта та справедливість матері стають часткою особистого досвіду дитини, так само як суворість вимогливість батька. Дитині потрібні і материнська ласка і батьківська вимогливість. Чим більше у батьків та дітей спільних справ і захоплень, тим ширший, глибший вплив дорослих, тим більшої ваги набирає їх приклад. Перші уявлення про честь, обов'язок дитина одержує не стільки з батьківських слів, скільки зі спостережень за їх вчинками. Тому поведінка батьків, їх порядність і відповідальність, моральність справ і вчинків є головними чинниками успішного виховання дитини.

Ми погоджуємося з думкою Т. Кравченко, яка у своєму дослідженні доводить, що первинність сім'ї у соціалізації дитини визначається тим, що тут зростаюча особистість набуває перших уявлень про соціальний світ – елементарні правила поведінки в суспільстві, норми соціальних відносин. Завдяки батькам дитина опановує вміння орієнтуватися в більших соціальних спільнотах, засвоює навички спілкування з людьми різних вікових категорій і соціальних прошарків [4, с. 115].

До визначення ролі сім'ї в соціалізації дитини звертається В. Кравець, розкриваючи її сутність через такі три положення:

1. Батьки для дитини є «еталонними фігурами», копіюючи поведінку яких вона вивчає моделі взаємодії з оточуючими людьми.
2. Батьки приписують дитині певну роль, яку вона змушена засвоїти і виконувати.
3. Батьки є для дитини «своєрідним полігоном, на якому вона може перевіряти результативність своїх самопрезентаційних впливів, щоб потім перенести їх на інших людей».

Професор Т. Кравченко виокремлює основні напрямки реалізації складових батьківського потенціалу як фактору соціалізації дитини, які є цінними для нашого дослідження:

– *інформаційний*. Дитина активно сприймає інформацію, що надходить від батьків, фіксує її, переробляє, інтерпретує, послуговуючись наявним у неї особистісним досвідом. Водночас сприйняттю дитини властиві суб'єктивність, деяка неординарність через обмаль особистісного досвіду і нестереотипне мислення. Унаслідок цього вона може оригінально інтерпретувати отримувану інформацію, збагачуючи образ світу близьких людей. Цей напрямок батьківсько-дитячих відносин передбачає опанування дитиною певної суми знань, уявлень, переконань, необхідних для активного входження в соціальну структуру суспільства та погодженої взаємодії з ним;

– *емоційний*. У відносинах з батьками дитина набуває першого позитивного і негативного емоційного досвіду, з'ясовує для себе значення таких понять, як добро, любов, ніжність, чуйність тощо та їх антиподів (зло, ненависть, грубість, нетерпимість, чванливість і т.ін.). Вона залучається до широкої палітри почуттів, сприймає і відчуває різноманітні емоційні впливи батьків і сама впливає на їхню емоційну сферу. Завдяки цьому забезпечується особистісне сприйняття дитиною зовнішньої інформації,

її інтеріоризація та ієрархізація, формування певного ціннісного ставлення до неї, що позитивно впливає на її соціалізацію;

– *діяльнісний*. Життєві цілі, прагнення, інтереси, цінності дитини значною мірою формуються під впливом настанов та реальних дій і вчинків батьків. Активна життєва позиція батьків, суб'єкт-суб'єктні відносини з дитиною, залучення її до спільної діяльності, надання їй можливостей для вияву ініціативи та самостійності забезпечують зростаючу особистість від неадаптивного сприймання соціальної дійсності, сприяють оволодінню соціально схвалюваними засобами діяльності [4, с. 124-125].

Ми підтримуємо думку Н. Захарової, яка у своєму дослідженні зауважує, що сім'я віддзеркалює загальний стан суспільства, суперечності й наслідки процесів, що відбуваються у ньому. Сучасна сім'я недостатньо справляється з функціями інституту первинної соціалізації дитини з низки різних причин (матеріальні і психолого-педагогічні проблеми, зміна ціннісних орієнтацій, втрата стабільності й історичної значущості функцій сім'ї, розлучення, цивільні шлюби, неповні, кризові сім'ї, позбавлення батьківських прав, поширення соціального сирітства, насилля в сім'ї). Монотонність щоденного буття сім'ї, ізоляція дитини, відсутність стабільного і приємного мовного середовища, спостереження та засвоєння соціально несхвальних форм поведінки негативно позначаються на формуванні соціальної структури особистості [2, с. 36].

Існують родини, в яких діти не тільки позбавлені догляду, а й перебувають в антисоціальному, криміногенному середовищі. Не знаходячи в батьків визнання цінності своєї особистості, зазнаючи від них брутального нехтування, приниження, маніпулювання її почуттями, дитина відчужується, відсторонюється від них. Наслідками таких відносин часто стає формування в дитини комплексу неповноцінності, це призводить до порушення соціальних і моральних норм. Через відсутність позитивного батьківського прикладу діти не в змозі обрати для себе адекватний спосіб соціальної поведінки, соціальних відносин.

Постійна завантаженість батьків, тривале перебування в дитячому садку формалізують стосунки між дорослими та дітьми, зумовлюють непослідовність і несистематичність родинних впливів на зростаючу особистість. Все це залишає негативний відбиток на фізичному та психічному здоров'ї, позначається на соціалізації дитини, формуванні у неї первинного соціального досвіду. Саме досвід сімейного життя відіграє особливу роль у процесі набуття дитиною соціального досвіду.

Проте ми підтримуємо думку науковців, які вважають, що саме дошкільний заклад є основною моделлю соціального світу для дошкільника, саме тут він засвоює ті закони, за якими живе дорослий світ, способи існування в рамках цих законів, здобуває соціального досвіду. Рівновага у впливах на дитину кожного інституту соціалізації – родини та дошкільного навчального закладу, гармонійний розподіл між ними сфер впливу і функцій позитивно позначаються на соціальному становленні дитини. Своєчасне, цілеспрямоване та ефективне поєднання родинного виховання із суспільним – важлива умова формування первинного соціального досвіду дитини, її соціалізації. Пошуку шляхів проведення цієї роботи можуть бути присвячені подальші наукові розвідки.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / [наук. кер. А.М. Богущ; авт. колектив А.М. Богущ, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч та ін.] // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4-19.
2. Захарова Н.М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору: [монографія] / Н.М. Захарова. – Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. – 216 с.

3. История образования и педагогической мысли за рубежом и в России: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / [И.Н. Андреева, Т.С. Буторина, З.И. Васильева и др.]; под ред. З.И. Васильевой. – М.: Изд. центр «Академия», 2001. – 416 с.
4. Кравченко Т.В. Теоретико-методичні засади соціалізації дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: дис...д-ра пед. наук: 13.00.07 / Кравченко Тамара Володимирівна. – К., 2010. – 466 с.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори: [у 2-х кн.] – Кн. 2 /за ред. Є. І. Коваленко; [упор.: Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук]. – К.: Либідь, 1997. – 320 с.
6. Соціальна педагогіка: [підручник] /за ред. проф. А.Й. Капської. [4-те вид. виправ. та доп.] – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.

Алеко О.А.

СЕМЬЯ – ВЕДУЩИЙ СОЦИАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ФОРМИРОВАНИЯ
ПЕРВИЧНОГО СОЦИАЛЬНОГО ОПЫТА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье дается теоретическое обоснование значимости семьи как первичной и ведущей социализирующей среды ребенка, важности семьи в формировании первичного социального опыта. Поднимаются актуальные вопросы формирования первичного социального опыта дошкольника в семье.

Ключевые слова: социальный опыт, социализация личности, социальное развитие, ребенок дошкольного возраста, семья.

Aleko O.A.

FAMILY - LEADING SOCIAL INSTITUTE OF FORMATION OF THE INITIAL
SOCIAL EXPERIENCE OF PRESCHOOL CHILDREN

In article is given theoretical motivation to value of family as initial ambience for socialization of a personality, importance of family in formation of the initial social experience. The actual questions of formation of the initial social experience of preschool children in family are considered.

Key words: the social experience, socialization of a personality, social development, child of the preschool age, family.

УДК 378.147:371.013.42:004

Алексеева Г.М.*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються організація та методи експериментального дослідження для формування потребісно-мотиваційного компоненту готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності.

Ключові слова: майбутні соціальні педагоги, професійна діяльність, готовність до застосування комп'ютерних технологій, потребісно-мотиваційний компонент.

На сучасному етапі розвитку України знання стають основним економічним ресурсом, і тому, природно, лише інтегрувавши освіту, яка постачає кваліфікованих робітників для спільного ринка праці, можна забезпечити економічну конкурентоздатність Європи. Тому перед вищою школою особливо гостро постала проблема вдосконалення роботи педагогічних університетів з підготовки майбутніх соціальних педагогів із високим рівнем професіоналізму, які відповідально ставилися б до результатів свого навчання та підготовки до професійної діяльності. Європейська

* © Алексеева Г.М.*